

Vabariigi Valitsuse määruse
„Suure-Aru looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord.

Määrusega moodustatakse Natura 2000 võrgustikku kuuluvale Suure-Aru loodusalale siseriikliku kaitse tagamiseks Suure-Aru looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) ja kehtestatakse kaitse-eeskiri. Kaitseala moodustamise on tinginud vajadus tagada paremini loodusdirektiivi I lisa soo- ja metsaelupaikade ning ohustatud taimeliikide elupaikade kaitse.

Suure-Aru looduskaitseala asub Harju maakonnas Kernu vallas Kabila külas, Saue vallas Tuula külas ja Keila vallas Ohtu külas. Tegemist on läänest Vasalemma jõega piirneva Ohtu soo lõunapoolse osaga.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Harju-Järva-Rapla regiooni kaitse planeerimise spetsialist Meelis Mägi (tel 484 1174; e-post meelis.magi@keskkonnaamet.ee), eksperdihinnangu on andnud Laimdota Truus ja Mati Ilomets Tallinna Ülikoolist, eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Roland Müür (tel 627 2184; e-post roland.myyr@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Madina Talu (tel 627 2178; e-post madina.talu@keskkonnaamet.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308; e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse eesmärk on kaitsta Suure-Aru madalsood, soometsa, haruldasi taimeliike ja nende elupaiku, loodusdirektiivi elupaigatüüpe, liigirikkad madalsood (7230) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ja kaitsealuseid taimeliike lodukannikest (*Viola uliginosa*), kaunist kuldkinga (*Cypripedium calceolus*), kahelehist käokeelt (*Platanthera bifolia*), kahkjaspunast sõrmkäppa (*Dactylorhiza incarnate*), eesti soojumikat (*Saussurea alpina* ssp. *Esthonica*), suurt käopõlle (*Listera ovata*), pruunikat pesajuurt (*Neottia nidus-avis*) ja harilikku porssa (*Myrica gale*) ning nende kasvukohti.

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Suure-Aru looduskaitseala kaitse alla võtmise eeldused on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus.

Liigirikkad madalsood (7230) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on haruldaste ja ohustatud kooslustena lisatud loodusdirektiivi I lisasse. Soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on esmatähtis elupaigatüüp, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

Elupaigatüüp liigirikkad madalsood (7230) hõlmab liigirikkamat osa madalsoodest, mis enamasti toituvad lubjarikkast põhjaveest. Valitsevad madalakasvulised tarnad ja

pruunsamblad, rohkesti leidub lubjalembeseid liike, teiste seas käpalisi. Eestis laieneb see elupaigatüüp ka liigirikastele soostuvatele niitudele. Liigirikkaid madalsoid kohtab rohkem Lääne-, Loode- ja Põhja-Eestis, mujal harva. Soostuvad niidud seonduvad peamiselt Lääne- ja Loode-Eestiga.

Kaunis kuldking on Eesti punase nimestiku järgi ohulähedases seisus, arvatud looduskaitseseaduse alusel ohustatud liigina II kategooria kaitsealuste liikide hulka ja kuulub loodusdirektiivi II ja IV lisasse. Kauni kuldkinga kaitse tegevuskava kohaselt on kuldking Eestis peamiselt metsataim, soodsateks kasvupaikadeks on ka puisniidud. Kohati võib kuldking esineda ka soistel aladel, areaali põhjapiiril ongi ta just eelkõige sootaim. Levinud on ta Eesti kõigis maakondades. Peamisteks ohuteguriteks on kasvukohtade muutused ja hävimine metsade lageraiete, kuivendus- ja ehitustegevuse tagajärjel, kas otseselt kasvukohtades või nende naabruses.

Eesti soojumikas on neoendeemne alamliik, mis on Eesti punase nimestiku järgi ohulähedases seisus, arvatud III kategooria kaitsealuste liikide hulka ja kuulub loodusdirektiivi II ja IV lisasse. Eesti soojumika kaitse tegevuskava kohaselt on soojumikale sobivad kasvukohad lubjarikkad soostunud niidud, lamminiidud, liigirikkad madalsood, siirdesood ja allikasood ning soised hõredad metsad, puisniidud ja hõredad võsad. Eestis leidub soojumikat ainult mandriosas lubjarikka aluspõhjaga aladel, rohkem Lääne-, Pärnu-, Rapla-, Harju- ja Lääne-Virumaal, saartel liik puudub. Peamisteks ohuteguriteks on avatud niiskete niidukoosluste kuivendamine ja võsastumine.

Lodukannike on väheneva arvukusega liik, mis Eesti punase nimestiku järgi on ohulähedases seisus ja arvatud III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Lodukannike kasvab soisematel pinnastel, Eestis levinud peamiselt Lääne-Eestis.

Harilik porss on Eesti punase nimestiku järgi ohulähedases seisus ja arvatud III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Harilik porss kasvab madal- ja siirdesoodes ning soostunud niitudel. Eestis leidub põhiliselt Lääne-Eestis. Peamiseks ohuteguriks on soode kuivendamine. Kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*) on arvatud III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Kahelehine käokeel kasvab enamasti mitmesugustel niitudel, metsades, sooservades ja kraavipervedel. Taim on tavaline kogu Eestis. Peamiseks ohuteguriks on kasvukohtade võsastumine.

Kahkjaspunane sõrmkäpp on arvatud III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Kahkjaspunane sõrmkäpp eelistab kasvada niiskematel valgusrikastel kasvukohtadel, nagu madalsood, luhaniidud, kraavikaldad. Taim on tavaline kogu Eestis. Peamiseks ohuteguriks on kasvukohtade võsastumine.

Suur käopõll on arvatud III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Suur käopõll eelistab kasvada niitudel ja metsaservadel. Taim on tavaline kogu Eestis.

Pruunikas pesajuur on arvatud III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Pruunikas pesajuur kasvab parasniisketes metsades, esineb peamiselt Lääne- ja Põhja-Eestis.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Tegemist on olemasoleva loodusalaga, mille puhul Eesti Vabariik peab tagama seal eesmärgiks olevate väärtuste kaitse. Kaitsealal inventeeritud ja väga hästi säilinud madalsoo (7230) ja seda ümbritsev soo-lehtmets (9080*) on elupaigatüübid, mille kaitstavat pinda on Eesti kontekstis vajalik suurendada, arvestades nende elupaikade kaitstavat pindala Eestis. Ala on Natura eelinventuuri käigus inventeerinud Mati Ilomets ning 2009.–2010. aastal Mati Ilomets ja Laimdota Truus Tallinna Ülikooli Ökoloogia Instituudist. Selle inventuuri ja hilisema soode inventuuri (ELF 2010–2011) käigus on siinsete sookoosluste esinduslikkuseks määratud väga hea (A) või hea (B). Lisaks elupaigatüüpidele on kaitsealal teise ja kolmanda kategooria kaitsealuseid taimi, millede kasvukohta ohtrus ja leviala pindala kaitsealal on ekspertiisi järgi tähelepanuväärne ja mille kasvukohad on otseses sõltuvuses kaitstavate elupaigatüüpide olemasolust.

Lisaks eelpool kirjas olevale on Suure-Aru looduskaitseala kaitse alla võtmine põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on ülepinnaalset Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitsealaga samades piirides asub Suure-Aru loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitseala suurim väärtus on väga hästi säilinud soo- ja metsakooslused, mille kaitse on tagatud ainult siis, kui alal säilib looduslik režiim. Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse läbi looduslike protsesside, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Moodustatav kaitseala ei ole mõjutatud inimtegevusest. Alal leiduvad heas looduslikus seisus olevad elupaigad on võimaldanud ka kaitsealuste taimeliikide rohkest, mis toetab samuti looduskaitseala valikut. Hoiuala kaitsekord ei ole sobilik, kuna ei võimalda mitme erineva kaitsereežiimiga võõndi moodustamist ja vajalike piirangute rakendamist (ehitiste püstitamise reguleerimine, raiete osaline või täielik keelamine, maaparandussüsteemide rajamise keeld). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Puhverala piiranguvõõndite näol peab tagama kaitseala väärtusi ja sihtkaitsevõõndit (madalsood) enim mõjutada võiva veerežiimi muutumatuna hoidmise. Piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, kraavide kaldad, Vasalemma jõe kaldajoon, kinnistupiirid). Kaitseala piir on kantud kaardile kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1:10 000) ja maakatastri andmeid seisuga oktoober 2012.

Suure-Aru looduskaitseala pindala on 702,6 ha ja eramaa moodustab sellest ligikaudu 168 ha.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala ühest sihtkaitsevõõndist ja kolmest piiranguvõõndist. Suurem osa kaitsealast kuulub sihtkaitsevõõndisse. Selle põhieesmärk on kaitseala väärtuste säilitamine ja suurendamine eelkõige looduslike protsesside kaudu, aga ka selleks vajalike tööde tegemisega. Sihtkaitsevõõndi režiim on vajalik kaitsealuste liikide elupaikade ning metsa- ja sookoosluste loodusliku arengu tagamiseks.

Kaitseala välispiiri juures on lähtutud inventeeritud elupaigatüüpide ja kaitsealuste taimeliikide levikust, mida kaitsealal kaitstakse. Rangema kaitsekorraga sihtkaitsevõõndisse on arvatud puutumatu massiivina säilinud Suure-Aru soo. Selle võõndi põhieesmärk on

kaitseala väärtuste säilitamine ja suurendamine eelkõige looduslike protsesside kaudu. Piiranguvööndisse jäävad soo- ja metsakooslused, mis on osaliselt kraavitamisega rikutud, kuid endiselt looduskaitsealase väärtusega ja peavad tagama eelkõige veerežiimi mõjude minimaliseerimise kaitseala puutumatu soomassiivile.

Suure-Aru soo looduslik sihtkaitsevöönd (445,3 ha) hõlmab peaaegu täielikult kaitseala liigirikka madal soo (7230) elupaiga, mis asub suures enamuses jätkuvalt riigi omandis oleval maal. Vööndis on mitmete II ja III kategooria looduskaitsealuste taimede kasvukohad. Vööndi piir kulgeb mööda Vasalemma jõe kaitseala poolset kallast, kuivenduskraavide kaitseala poolseid kaldaid, kõlvikupiire, kaitseala poolset tee serva ja katastriüksuste piire. Kohtades kus maastikulised alused ja katastriüksuste piirid puudusid on piiritlemisel kasutatud kõlvikuid läbivaid mõttelisi jooni, mis ühendavad maastikulisi aluseid (teed, rajad, kraavid, sihid) katastriüksuste piiridega.

Kabila piiranguvöönd (135,3 ha) on moodustatud sihtkaitsevööndis oleva liigirikka madal soo kaitseks lõunapoolt, et vältida potentsiaalse kuivenduse mõju. Vööndis on levinud lage-madal soo, madal soo ja rabamännik. Siin on inventeeritud (Truus, Ilomets 2009–2010) liigirikka madal soo (7230) elupaik ja II ning III kategooria kaitsealuste taimede kasvukohad. Vööndi piir kulgeb mööda Vasalemma jõe kaitseala poolset kallast, kuivenduskraavide kaitseala poolseid kaldaid, kõlviku piire, tee kaitseala poolset serva ning katastriüksuse (29701:005:0071) piiri. Kohtades kus maastikulised alused ja katastriüksuste piirid puudusid on piiritlemisel kasutatud kõlvikuid läbivaid mõttelisi jooni, mis ühendavad maastikulisi aluseid (teed, rajad, kraavid, sihid) katastriüksuste piiridega.

Terametsa piiranguvööndi (38 ha) lisamine kaitsealasse kaitseb temast lääne pool paiknevat lage-madal sood kuivendamise eest ja tagab sellega madal soo säilimise. Vööndi piir kulgeb mööda katastriüksuste (29701:005:0207; 29701:005:0288; 29701:005:0262; 72704:001:0370;) ning kõlvikute piire. Kohtades kus maastikulised alused ja katastriüksuste piirid puudusid on piiritlemisel kasutatud kõlvikuid läbivaid mõttelisi jooni, mis ühendavad maastikulisi aluseid (teed, rajad, kraavid, sihid) katastriüksuste piiridega.

Suure-Aru piiranguvööndi (84 ha) eesmärk on vältida võimalikku kuivendamist, mis võib mõjutada sellega sihtkaitsevööndis oleva liigirikka madal soo elupaiga seisundit ning kaitsta vööndi metsade mitmekesisust, sh metsaelupaigatüüpidele vastavaid kooslusi, piirates metsamajandamist. Vööndi piir kulgeb mööda Vasalemma jõe kaitseala poolset kallast, kuivenduskraavide kaitseala poolseid kaldaid, kõlviku piire ja katastriüksuste (29701:001:0021; 29501:011:0164; 72704:001:0091; 72704:001:0343; 72704:001:0066; 72704:001:0423) piire. Kohtades kus maastikulised alused ja katastriüksuste piirid puudusid on piiritlemisel kasutatud kõlvikuid läbivaid mõttelisi jooni, mis ühendavad maastikulisi aluseid (teed, rajad, kraavid, sihid) katastriüksuste piiridega.

2.5. Kaitsekord

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud ekspertarvamust (Laimdota Truus, Mati Ilomets, 2010. Suure-Aru looduskaitseala kaitse-eeskirja ekspertiis, Tallinna Ülikool).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad kaitsealal esinevate looduslike elupaikade ja kaitsealuste liikide soodsa seisundi ning oleksid proportsionaalsed. Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud sihtkaitsevööndiks ja kolmeks piiranguvööndiks. Leebem kaitse-eeskirja seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda tagada elupaikade ja liikide

kasvukohtade säilimist.

2.5.1. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Inimeste liikumist ja loodusandide kasutamist pole piiratud, kuna see ei kahjusta kaitseala kaitse eesmärkide saavutamist.

Kaitsealal on lubatud telkimine. Kuna ala ei ole puhkemajanduslikult atraktiivne ja looduslikud tingimused ei soosi telkimist (tegemist sookooslusega ja niiskete või märgade metsadega) on siin telkimine väga erandlik ja üksiku telkija tegevusel puudub oluline mõju elupaikadele ja kaitstavatele liikidele nii praegu kui ka tulevikus. Lõkketegemine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul kaitseala kaitse korraldamisega seotud töödel, näiteks võsaraie jääkide põletamisel kohapeal. Kuival perioodil muutub madal soo väga kuivaks ja tulekahju hävitaks madal soo elupaigatüübi väga pikaks ajaks. Kaitseala valitseja nõusolek tegevuseks on vajalik, et vältida väärtuslike metsa- ja sooelupaikade tahtmatut kahjustamist.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel ja lisaks jalgrattaga sõitmine radadel. Mootorsõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, sh metsa- ja põllumajandustöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning liinirajatiste hooldustöödel.

Kavandatavad sõitmispiirangute leevendused on kooskõlas looduskaitse eesmärgidega ja need ei sea ohtu looduskaitseala kaitse eesmärkide saavutamist. Kaitsealal asuvad soo- ja niisked metsaelupaigad ning sõitmine väljaspool selleks ettenähtud teid kahjustab oluliselt elupaikade looduslikku seisundit ja pinnast.

Metsa- ja põllumajandustööd on erandite nimistus, kuna kaitse-eeskiri lubab piiranguvõndis metsa majandamist ja seetõttu on vajalik ka metsa väljavedu. Põllumajandustöödena võib kaitseala maaomanikel olla vajadus niita oma kinnistuid.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, sest see ei kahjusta kaitseala kaitse eesmärkide saavutamist. Jahipidamise eesmärgil on kaitsealal lubatud külmunud pinnasel mootorsaaniga sõitmine, sest külmunud ja lumekatte all olevat madal soo elupaigatüüpi ja kaitsealuseid taimi see ei kahjusta. Ettepaneku selleks tegi Kernu Vallavalitsus ja kaitseala kaitse eesmarke arvestades nõustuti sellega.

Looduskaitse eesmärges sätestatust teisiti ei ole reguleeritud sõitmist veealal ja kalapüüki, sest kaitsealal puuduvad sellised veekogud. Roo ja adru varumist kaitse-eeskirjaga ei reguleerita, sest kaitsealal ei ole roostikke ja veekogusid, kus kasvaks roogu ja kus võiks tekkida adru.

2.5.2. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevus, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitse eesmärges § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja

üldplaneeringut, anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks, seada projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks ning jahiulukeid lisasöötä.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas. Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil kui keskkonnamõju hindamise järelevalvajal on õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjulikku mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.3. Sihtkaitsevöönd

2.5.3.1 Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitseks. Suure-Aru looduskaitsealal on üks sihtkaitsevöönd (pindala 445,37 ha) – Suure-Aru soo sihtkaitsevöönd. Sihtkaitsevööndi kaitse eesmärk on soo- ja metsaelupaikade loodusliku arengu tagamine ning kaitsealuste liikide kasvukohtade säilitamine.

2.5.3.2 Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud teaduslikult põhjendatud tööd loodusliku veerežiimi taastamiseks, puu- ja põõsarinde harvendamine madalsookoosluste taastamiseks ja säilitamiseks, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas. Need tegevused aitavad kaasa kaitse eesmärgiks olevate elupaigatüüpide seisundi parandamisele või säilitamisele.

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Inimeste kaitsealal viibimisele on seatud piiranguid vaid lähtuvalt suuremate inimgruppide ja ürituste võimalikust kahjulikust mõjust õrnale, liigniiskele soopinnasele. Piirang võimaldab vältida rahvakogunemisi ja kaitsta tallamisõrnu madalsookooslusi, niiskeid ja liigniiskeid metsakooslusi ning kaitsealuste taimeliikide kasvukohti. Vööndisse ei ole plaanis rajada puhkekohti ja matakaraku, kuna need võivad kahjustada kaitstavaid sookooslusi. Rajatiste püstitamine on lubatud ainult kaitseala tarbeks, et mitte kahjustada looduslikult säilinud elupaigatüpe ja kaitsealuste taimede kasvukohti.

2.5.3.3 Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine ja uute ehitiste püstitamine. Sihtkaitsevööndis puuduvad nii tänapäevased kui ka ajaloolised hooned ning uute hoonete rajamine sihtkaitsevööndisse, mis hõlmab niiskeid ja liigniiskeid elupaiku, oleks ehituslikult võimatu, ning kahjustaks oluliselt kaitstavaid elupaigatüüpe ja kaitsealuseid taimeliike. Kõik need tegevused eeldaksid ala kuivendamist, mis hävitaks täielikult kaitstava madal soo elupaiga (toimub ala võsastumine ja hilisem metsastumine) ja kaitstavate taimeliikide kasvukohad.

2.5.4. Piiranguvöönd

2.5.4.1 Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on kolm piiranguvööndit: Suure-Aru, Terametsa ja Kabila piiranguvöönd. Piiranguvööndi kaitse eesmärk on sookoosluse seisundi ja looduse mitmekesisuse säilitamine ning sihtkaitsevööndi soo veetaseme püsimise tagamine.

2.5.4.2 Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi, mis kohustab kaitsealal toimuvad tegevused eelnevalt kooskõlastama kaitseala valitsejaga või keelab tegevused, mis kahjustavad kaitseala kaitse-eesmärke. Kooskõlastamist vajavad kõik maakorralduslikud ja planeeringutega seotud tegevused, ehitus- ja projekteerimistingimused, veekogu rajamine ja ulukite lisaõõtmine. Lubatud on kuni 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohas kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitsta kaitseala ja elupaiku ja kaitsealuseid taimeliike liigse tallamiskoormuse eest. Suuremate rahvakogunemiste korraldamine kahjustab pinnast ja kaitsealuste taimeliikide kasvukohti. Piiranguvööndisse ei kavandata puhkekohti ega matkaradu, arvestades nii siin inventeeritud elupaigatüüpide iseloomu kui ka kaitsealuste taimeliikide esinemisalasid.

2.5.4.3 Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, maavara kaevandamine, ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine. Lubatud on kaitseala valitseja nõusolekul ainult rajatiseid kaitseala tarbeks. Keelatud on puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, uuendusraie, välja arvatud turberaie kaitseala valitseja nõusolekul, kusjuures tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus. Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt on keelatud. Kaitseala valitseja võib siiski lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Keelatud on biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine metsamaal ja looduslikul rohumaal.

Maaparandussüsteemid, mis rikuvad looduslikku veerežiimi, on kaitstavatele elupaigatüüpidele kõige suuremaks ohuks ja on oluline, et neid kaitsealale ei rajataks kuna

muudetud veerežiim tingib ala kuivendamise ja soo- ning metsakoosluste hävinemise. Samuti muutuksid liiga kuivaks kaitsealuste taimeliikide kasvukohad ja kaitsealused taimeliigid hukkuksid. Kaitsealal puuduvad veekogud, mille veetaset saab reguleerida. Maavara kaevandamise piirang on vajalik elupaigatüüpide ja taimede kasvukohtade säilitamiseks. Avamaa kaevandus hävitaks kaitstava elupaiga ja kaitsealuste taimeliikide kasvukohad füüsiliselt pinnase eemaldamise näol, allmaakaevandus rikuks piirkonna veerežiimi, mis kuivendaks kaitstava soo- ja metsaelupaigad. Hoonete püstitamine on kaitsealal oleva madal soo tõttu võimatu ilma suuremahuliste kuivendustöödeta, mis hävitaksid kaitstaval alal nii soo kui ka soometsa kooslused. Kaitsealal puuduvad olemasolevad ehitised. Puhtpuistute kujundamise ja energiapuistute rajamise piirang on vajalik metsaelustiku mitmekesisuse säilitamiseks. Üheliigiline puistu ja suurel pinnal kasvav ühevanuseline istandus on elupaigana enamikele liikidele ebasobiv ja viib metsaelustiku vaesumiseni. Piiranguvööndis on metsa majandamine lubatud, keelatud on uuendusraie, välja arvatud turberaie, milleks on vaja kaitseala valitseja nõusolek, kusjuures säilitada tuleb metsakoosluse liikide ja vanuse mitmekesisus. Konkreetsel juhul saab kaitseala valitseja seada keelu uuendusraiele kõrge loodusväärtusega piirkondades (eelkõige metsaelupaikade esinemisalal) tagades sellega majandatavate metsade mitmekesisuse ja soodsa seisundi. Puidu kokku- ja väljaveo keelamine külmumata pinnaselt hoiab ära pinnase kahjustamise. Kuna igal talvel ei pruugi pinnas piisavalt ära külmuda, siis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamist metsamaal ja looduslikul rohumaal keelatakse, et mitte vähendada elustiku mitmekesisust ega kahjustada ökosüsteemi.

3. Menetluse kirjeldus

Suure-Aru looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 15.–29. juunini 2010. a Saue, Keila ja Kernu Vallavalitsuses ning Keskkonnaameti Harju-Järva-Rapla regiooni Harju kontoris ja 17. septembrist – 18. oktoobrini 2012. a Keskkonnaameti Harju-Järva-Rapla regiooni Harju kontoris. Teated kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmusid 1. juunil 2010. a ja 12. septembril 2012. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ning 4. juunil 2010. a ja 14. septembril 2012. a kohalikus ajalehes Harju Elu. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 31. mail 2010. a ja 11. septembril 2012. a.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti 15-le kaitsealal paikneva kinnisasja omanikule ja kaasomanikule teade tähtkirjaga. Eelnõu esitati kooskõlastamiseks Saue, Keila ja Kernu Vallavalitsusele. 2010. aastal laekusid kirjalikud vastused kahelt maaomanikult (või esindajalt) ja Kernu Vallavalitsuselt. Saue Vallavalitsus kooskõlastas oma kirjaga eelnõu ilma märkusteta. Kaitse-eeskirja avalikku arutelu ei toimunud, kuna keegi sellist soovi ei esitanud. 2012. aastal toimunud avaliku väljapaneku jooksul arvamusi ei esitatud.

Tabel 1. Maaomanike arvamused 2010. aastal

Arvamuse esitaja	Arvamuse kokkuvõte	Menetleja otsus

1	Ilmar Rammler	Ettepanek, et kaitseala välispiir kulgeks mööda kahe kinnistu piiri ja kinnistul asuvad allikad arvatakse kaitseala koosseisu.	Ettepanek on arvesse võetud ja Kabila piiranguvööndi piiri korrigeeritud nii, et kinnistul asuvad allikad jäävad kaitsealasse.
2	Väino Nüüd	Omaniku esindaja soovib teada, milline oleks maa hind, kui riik ostab maaüksuse.	Selgitatud, et maa riigile ostmise hinnaarvutuse teeb Maa-amet. Konkreetse, sihtkaitsevööndisse jääva maaüksuse ostmine või mitte ostmine sõltub piirangute olulisusest.
3	Kernu Vallavalitsus	Ettepanekud: a) kaitseala välispiiri muutmine maaüksusel 29701:005:0108 nii et kaitsealasse jääksid ka maaüksusel olevad allikad; b) lubada jahipidamisel mootorsaaniide kasutamist; c) muuta kaitseala sihtkaitsevööndi nimekuju; d) võimaldada tuleohutuse tagamiseks vajaliku veevõtukohta rajamist Kabila piiranguvööndis.	Kõik vallavalitsuse ettepanekud on arvesse võetud ning kaitseala välispiiris ja kaitseeeskirja eelnõus tehtud parandused: Kaitseala on ettepanekus tehtud maaüksuse puhul laiendatud, et kaitse alla jääks ka allikad; Mootorsaani kasutamine jahipidamiseks on lubatud külmunud pinnasega; Korrigeeritud on sihtkaitsevööndi nimekuju vastavalt kohapealsele nimekujule - Suure-Aru; Kaitsealal on kaitseala valitseja nõusolekul võimalik uue veekogu rajamine. Kontrollitult väljavooluta väikesemõõtmelise tehisveekogu rajamine saab olla võimalik, kuna see ei kahjusta ala looduslikku veerežiimi.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ Nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, mil määral tema territooriumil leidub loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 540 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Suure-Aru loodusala, mis hõlmab endas Suure-Aru looduskaitseala. Seetõttu tuleb Suure-Aru looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

Suure-Aru loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni

rakendusotsusega 2013/27/EÜ, 16. november 2012, millega võetakse vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade kuues ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri C(2012) 8229 all, ELT L 24, 26.01.2013 lk 464–642).

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab kaasa väärtuslike metsa- ja sookoosluste ning kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM 2011-2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt toodud eesmärkide saavutamist.

Suure-Aru looduskaitseala on juba Natura 2000 võrgustiku ala, mistõttu puuduvad määruse jõustumisel olulised mõjud sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ja riigiasutuste ning kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksu määrast. Maamaksu laekub Keila, Kernu ja Saue vallale vähem ligikaudu 9400 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse § 20 sätestatud tingimustele ja Vabariigi Valitsuse 08.07.2004 määrusega nr 242 kinnitatud korra „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused“ kriteeriumitele, võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, kui ala kaitsekord oluliselt piirab maa sihtotstarbelist kasutamist, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Suure-Aru looduskaitsealal on ligikaudu 168 ha eramaid, sihtkaitsevööndisse jääb sellest 22,9 ha. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel Kernu vallas 2012. aastal tehtud tehingute järgi on maatulundusmaa ühe hektari hind keskmiselt 1839 eurot. Kernu valda jääb sihtkaitsevööndis olevat maad 13,3 ha. Saue vallas 2012. aastal tehtud tehingute järgi on ühe hektari hind keskmiselt 5248 eurot. Saue valda jääb sihtkaitsevööndis olevat eramaad 9,6 ha.

Kaitsealale jääb Natura 2000 alal asuvat toetusõiguslikku erametsamaad. Piiranguvööndisse jääb 88,66 ha ja sihtkaitsevööndisse 7,66 ha toetusõiguslikku ala. Toetuse määr Natura 2000 piiranguvööndis asuva metsaala ühe hektari kohta on 60,80 eurot aastas ning sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 109,93 eurot aastas.

6. Määruse jõustumine

Käesolev määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Käesoleva määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätteid, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Eelnõu kooskõlastasid kirjalikult Rahandusministeerium ja Kultuuriministeerium. Kultuuriministeerium juhtis tähelepanu, et kaitsealale jääb pärandkultuuri objekt Kabila-Suure-Aru talitee. Leiti, et pärandkultuuri objekti hoidmine ja hooldamine lisab maastikule väärtust ja väärikust. Objekti hooldamine on võimalik, kui see ei kahjusta kaitseala kaitseeesmärkide saavutamist. Ülejäänud ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Keit Pentus-Rosimannus
Keskkonnaminister